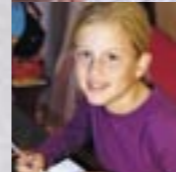

Anne Frank **haar leven in** **brieven**

Speciaal thema 'Een nieuw leven'

Inhoud

	7	Anne uit Frankfurt
	9	Een nieuw land
	11	Een nieuw huis
	13	Nieuwe school & nieuwe vrienden
	15	Een nieuw land, een nieuwe taal, een nieuw thuis?
	19	Oorlog!
	21	Schaatsdromen
	25	'Voor Joden verboden'
	28	
Haris Medunjanin	34	
Annemijn Kooman	38	
Ties Nouwens	42	
Alyce Adams	48	
Abdi Abdilahi	53	Een ster
	55	Geruchten
	57	Onderduiken
	59	Anne en Peter
	61	Verraden!
	63	Na 1945

Brieven

In de tijd waarin Anne leefde schreven mensen veel brieven. Andere communicatiemiddelen waren er nauwelijks. Nog maar weinig mensen hadden een telefoon en de verbindingen met andere landen waren vaak slecht. Een brief was wel zo handig. Anne schreef bijvoorbeeld aan haar oma en haar neefje Berndt in Zwitserland. Het was toen trouwens ook niet zo makkelijk om bij elkaar op bezoek te gaan. Veel mensen hadden geen auto en vliegen was toen heel erg duur. Later, toen Anne tijdens de oorlog ondergedoken zat, schreef zij in haar dagboek brieven aan haar denkbeeldige vriendin Kitty.

Een nieuw leven...

In deze tijd zijn er ook kinderen en jongeren die (om heel verschillende redenen!) ergens anders een nieuw leven beginnen. In dit boekje kun je vijf verhalen lezen, van Haris, Annemijn, Ties, Alyce en Abdi. Net als Anne toen moeten zij wennen aan de andere taal en aan andere gewoonten. En ook zij houden vaak contact met hun familie en met hun vroegere vrienden en vriendinnen. Maar dan niet door brieven, maar via e-mail, webcam, mobieltje of zelfs een eigen website... Het is nu veel makkelijker geworden om op de hoogte te blijven van wat er in een bepaald land of in een bepaalde stad gebeurt. Denk maar eens aan de televisie en het internet. En het is voor veel mensen ook makkelijker geworden om bij elkaar op bezoek te gaan.

Tentoonstelling 'Anne Frank - haar leven in brieven'

Vanaf 12 april tot en met 3 september 2006 is er een speciale tentoonstelling over Anne Frank in het Amsterdams Historisch Museum. In die tentoonstelling worden voor de eerste keer de brieven getoond die Anne Frank aan haar familie in Zwitserland schreef. Ook wordt verteld hoe Anne de stap maakte van echte brieven naar brieven aan haar verzonnen vriendin: Kitty.

Wil je er meer over weten? Kijk dan op: www.annefrank.org of www.ahm.nl of www.annefrank.ch

Brieven

Anne Frank was vier jaar toen zij met haar ouders en zus Margot naar Nederland verhuisde. Haar ouders wilden weg uit Duitsland, weg van Hitler en zijn nazi's. In Nederland was alles nieuw voor Anne: het land, de stad, de taal, de school, de vrienden en vriendinnen. Vanuit hun nieuwe woonplaats schreven haar ouders en ook Anne veel brieven aan familie en vrienden om te vertellen hoe het met hen ging. Aan de hand van die brieven, foto's uit de familiealbums en interviews met vriendinnen kunnen we in dit boekje veel vertellen over Annes leven.

Frankfurt am Main is een grote stad in het zuiden van Duitsland.

Anne met haar moeder op 13 juni 1929.

Anne en Margot Frank met hun buurmeisje Gertrud Naumann (rechts). Gertrud is 12 jaar oud als Anne geboren wordt, en past vaak op de zusjes.

Anne uit Frankfurt

Anne Frank wordt geboren op 12 juni 1929 in Frankfurt am Main (Duitsland). Ze is de tweede dochter van Otto en Edith Frank. Haar zus Margot is drie jaar ouder. De familie Frank is joods. Als Adolf Hitler en zijn nazipartij in 1933 aan de macht komen in Duitsland, voelt de familie Frank zich niet meer veilig. Nazi's haten de joden. Zij behandelen de joden onrechtvaardig. In de zomer van 1933 krijgt Otto Frank via zijn zwager Erich Elias een aanbod om in Amsterdam een bedrijf te beginnen. Otto en Edith Frank aarzelen niet: zij gaan weg uit Duitsland.

'Ik weet nog dat er al in 1932 SA-groepen voorbijmarcheerden. Zij zongen "Als het Jodenbloed van het mes afspat." Het was al vroeg duidelijk. Ik heb het meteen met mijn vrouw besproken: "Hoe kunnen wij weggkomen?" Maar een belangrijke vraag is hoe of je in een ander land een bestaan kunt opbouwen, want als je weggaat geef je veel op.'

OTTO FRANK IN EEN TELEVISIE-INTERVIEW, 1979

'Ik weet niet zoveel meer over onze vlucht. Ik was zeven. Ik volgde mijn moeder. Mijn zusje en ik speelden waar we maar konden en hadden vaak niet door dat het buiten gevaarlijk was.' – HARIS MEDUNJANIN

‘Lieve Gertrud,
Nu ben ik al vier weken hier en heb veel werk.
(...) Hoe gaat het met jouw ouders en broers en
zussen? Doe ze alsjeblieft allemaal de groeten.
Ik hoop dat ik jou hier ook een keer zal zien, als
alles goed gaat. Wij moeten een beetje geduld
hebben. Als je tijd hebt, schrijf mij dan eens.

Hartelijke groeten, O. Frank.’

OTTO FRANK
4 SEPTEMBER 1933

Otto Frank en Margot
in de nieuwe woning
aan het Merwedeplein
in Amsterdam.

Een nieuw land

Otto Frank kent Nederland al een beetje.
Hij heeft al eerder geprobeerd om een
bedrijf in Nederland te beginnen, maar
dat is toen mislukt. Deze keer lukt het wel.
In Amsterdam begint hij een handel in
Opekta, een middel waarmee je zelf jam
kunt maken. Otto Frank moet hard werken
om een nieuw bestaan op te bouwen. Annes
moeder heeft heimwee naar Duitsland en
heeft moeite met de nieuwe taal, maar
Margot en Anne voelen zich snel thuis in
Nederland.

‘Het leven in Nederland was na de ervaringen
in nazi-Duitsland weer ons eigen leven.
Onze kinderen gingen naar school en ons leven
verliep weer normaal, tenminste in het begin.
Wij konden toen een nieuwe start maken en ons
vrij voelen.’

OTTO FRANK, 1979

Otto's bedrijf
verkoopt Opekta,
een middel
waarmee je zelf
jam kunt maken.

‘We kozen voor Nederland omdat mijn tante hier al woonde. En natuurlijk hoorde je in Afrika
ook dat er in Nederland sociale mensen wonen. Dat het er veilig is. Je wist: in Nederland kun
je een normaal leven leiden. Maar dat viel behoorlijk tegen. Ik had nooit gedacht dat het zeven
jaar zou duren voordat we een verblijfsvergunning zouden krijgen.’ – ABDI ABDILAH

‘Mijn hond Rose en mijn poes Baboeska wonen nog in Australië bij mijn
opa en oma. Gelukkig herkennen ze ons nog wel als we terug zijn. Mijn
nieuwe fiets moest ik achterlaten in Australië. Toen ik er een jaar later op
wilde fietsen, was hij helemaal verroest!’ – ALYCE ADAMS

de hele familie
in Bazel.

Annes familie op het station
in Bazel (Zwitserland) in 1936.
Van links naar rechts: Alice
Frank-Stern (Annes oma),
Bernd Elias, Stephan Elias,
tante Leni Elias-Frank en oom
Erich Elias.

Anne (vijfde van links) en Margot (zesde van links) en hun nieuwe vriendinnetjes op het Merwedeplein in april 1935. Links staan Annes beste vriendinnen: Hanneli Goslar en Sanne Ledermann. Zij komen ook uit Duitsland.

Dit is het Merwedeplein in
Amsterdam. De familie Frank
woonde op nummer 37 op de
tweede verdieping.

Een nieuw huis

De familie Frank vindt een woning aan het Merwedeplein, toen een nieuwbouwwijk in Amsterdam-Zuid. In die buurt komen steeds meer Joden wonen. Die zijn net als de familie Frank uit Duitsland weggegaan omdat het daar steeds gevaarlijker wordt. Hitlers regering discrimineert de Joden.

Annes oom Erich en tante Leni, haar neefjes Stephan en Bernd en haar oma verhuizen naar Bazel in Zwitserland. In november 1938 vluchten twee andere ooms van Anne naar Nederland en reizen dan door naar de Verenigde Staten. Oma Holländer komt ook naar Amsterdam en trekt bij de familie Frank in.

*‘Lieve Gertrud,
Veel dank voor je lieve kaart. Ik ben altijd blij als ik nieuws van je krijg en hoor hoe het met jullie gaat. We hebben een woning gevonden, de winter gaat ook voorbij en misschien kunnen we jou hier volgend jaar een keer hier zien. Ik heb erg veel te doen en ben tamelijk moe en gespannen, maar verder gezond. Doe vooral de hartelijk groeten aan je ouders en wees zelf ook gegroet van je Otto Frank.’*

OTTO FRANK AAN GERTRUD NAUMANN,
NOVEMBER 1933

‘Ik ben veel verhuisd in mijn leven. Dat vind ik leuk. Je krijgt dan een nieuwe kamer en je mag je kamer dan opnieuw inrichten met nieuwe spullen. Mijn broer houdt niet van verhuizen. Want dan raak je je vrienden kwijt, zegt hij.’ – ANNEMIJN KOOMAN

‘Het was een droom van mijn vader om zijn werk als kunstenaar te combineren met het gezinsleven. Toen hij zijn atelier in Amsterdam kwijtraakte, vond hij in Slochteren een oude melkfabriek. Daarin wil hij zijn atelier en ons woonhuis maken.’ – TIES NOUWENS

Anne Frank (omcirkeld)
in de derde klas bij meester
Van Gelder.

‘Als ik ergens mocht meevoetballen
en ze zagen dat ik het goed kon, maakte
ik al snel vrienden.’ – **HARIS MEDUNJANIN**

Anne met Sanne Ledermann
op het Merwedeplein.

Anne gaat vlak bij het Merwedeplein naar school: de zesde Montessorischool. Eerst naar de kleuterschool, dan naar de lagere school. Bij Anne in de klas zitten andere joodse kinderen uit Duitsland. Haar nieuwe vriendinnetjes zijn Duits en Nederlands.

‘Ik zit ongeveer twee tot vier uur per dag op MSN en chat over
dagelijkse dingen met oude vrienden. Iedereen vertelt even wat
hij die dag heeft gedaan of nog gaat doen.’ – **TIES NOUWENS**

Nieuwe school & nieuwe vrienden

‘Ik herinner mij nog de eerste dag op de kleuterschool. Mijn moeder bracht me naar school, ik kende de taal nog niet en mijn moeder was zo bang hoe het zou gaan, hoe ik zou reageren. Maar ik kwam binnen en Anne stond tegenover de deur bij de belletjes en liet ze rinkelen. Ze draaide zich om en ik vloog in haar armen en mijn moeder kon gerust naar huis gaan.’

HANNELI GOSLAR

‘Stel je voor: vandaag moet ik Anne aanmelden voor de lagere school. Zij zal wel op de Montessorischool blijven. Beide meisjes spreken goed Nederlands en hebben aardige vriendinnetjes. Hoe graag zouden zij jou weer zien!’

**EDITH FRANK IN EEN
BRIEF AAN GERTRUD NAUMANN,
MAART 1935**

‘Anne Frank was geen wonderkind. Ze was sympathiek. Ik kwam haar soms ’s ochtends tegen op weg naar school. Soms vertelde ze mij verhaaltjes die zij samen met haar vader bedacht had. Het waren altijd erg grappige verhaaltjes. Zij vertelde veel over haar vader, maar weinig over haar moeder en zus. Dat zij schrijfster wilden worden, weet ik ook nog. Dat begon al vroeg, erg vroeg...’

**MEESTER JAN VAN GELDER,
LERAAR VAN ANNE FRANK OP
DE MONTESSORISCHOOL**

Anne met haar vriendinnetjes in een zandbak, juli 1937.
Van links naar rechts: Hanneli Goslar, Anne Frank, Dolly Citroen, Hannah Toby, Barbara en Sanne Ledermann.

‘Mijn moeder had kleren voor mijn zusjes en mij gekocht en daar hoorden ook dirndljurkjes bij. Leuke jurkjes met pofmouwen, een schortje en een jasje. Toen wij in Nederland woonden, wilden wij die natuurlijk niet meer aan. Wij wilden niet opvallen en aan die jurkjes kon iedereen op 50 meter afstand al zien dat wij Duits waren.’

**LAUREEN NUSSBAUM,
EEN VRIENDIN VAN MARGOT**

Adolf Hitler met meisjes die een dirndljurkje aanhebben. Dirndljurkjes waren en zijn nog steeds een speciale klederdracht, die al bestond voordat Hitler aan de macht kwam.

Een nieuw land, een nieuwe taal, een nieuw thuis?

Anne en Margot hebben geen moeite met de nieuwe taal. Ze leren Nederlands op straat en op school en ook thuis proberen hun ouders veel Nederlands met hen te praten. Veel Joodse kinderen uit Duitsland willen maar één ding: zo snel mogelijk Nederlander worden en niet opvallen.

‘Toen wij in Nederland kwamen, moesten wij lachen om rare bordjes bij de deuren. Daar stond bijvoorbeeld “drie x bellen” en in het Duits betekent dat “blaffen”. En op een ander bordje stond “aan de deur wordt niet gekocht”, en “kochen” is in het Duits “koken”, dus dat vonden wij erg grappig. Wat wij bijzonder vonden, was dat je overal op de fiets naartoe kon. Wij waren dat niet gewend. In Duitsland moesten wij overal naartoe met het openbaar vervoer.’

‘Mijn ouders en mijn zusjes en ik wilden zeker niet terug naar Duitsland. We voelden ons thuis en wilden Nederlander worden. Wij wilden de taal zo snel mogelijk leren. Het was een soort wedstrijd. We schaamden ons dat onze ouders niet zo goed Nederlands spraken. Wij corrigeerden onze ouders en daar waren wij best trots op.’

LAUREEN NUSSBAUM

‘Ik schaam me soms een beetje voor het Frans van mijn moeder. Bijvoorbeeld in de winkel bij de kassa, als ze een verkeerd woord zegt. Ik zeg dan: “Mamaaaaaaaaaa!”, en dan het goede woord.’ – ANNEMIJN KOOMAN

Poëziealbums van vriendinnen van Anne Frank met versjes van Anne.

Annes tiende verjaardag. Van links naar rechts: Lucie van Dijk, Anne Frank, Sanne Ledermann, Hanneli Goslar, Juultje Ketellapper, Kitty Egyedi, Mary Bos, Ietje Swillens en Martha van den Bergh. Sanne en Hanneli komen net als Anne uit Duitsland.

‘In het begin spraken Anne en ik Duits, maar kinderen leren een taal snel. Dus op de lagere school spraken wij al goed Nederlands. Ik geloof niet dat wij als Duitse meisjes werden gezien. Er waren christelijke kinderen, joodse kinderen, kinderen zonder een religie, maar dat was geen probleem. Kinderen spelen gewoon met elkaar.’

HANNELI GOSLAR

Anne met haar vriendin Hanneli Goslar op het Merwedeplein, mei 1939.

‘Ik voel me meer Bosniër dan Nederlander. Als Nederland voor het WK zou oefenen tegen Bosnië, ben ik voor Bosnië. Maar als ik straks moet kiezen of ik wil spelen voor Nederland of voor Bosnië, weet ik nog niet zeker welk nationaal elftal het wordt.’ – HARIS MEDUNJANIN

Het Duitse leger trekt Amsterdam binnen.

Een portretfotootje van Anne Frank, mei 1940.

Oorlog!

Op 10 mei 1940 gebeurt er iets vreselijks: het Duitse leger valt Nederland aan. Het is oorlog! De familie Frank had gehoopt om in Nederland veilig te zijn, maar dat is niet zo. Het Duitse leger bezet Nederland, de nazi's zijn de baas.

'Op 10 mei 1940 begon de oorlog. Wij konden alles zien, want vanuit ons zolderraam konden wij Schiphol zien. Dat werd toen zwaar gebombardeerd... Wij voelden meteen: nu zijn wij ingehaald. De val ging dicht en wij zaten erin. Heel wat Joden hadden niet meer de moed om te wachten hoe het af zou lopen. Die wisten al dat het mis zou gaan, en hebben zelfmoord gepleegd.'

LAUREEN NUSSBAUM

'In de nacht van de tiende mei dacht ik: o, het is onweer... Ik was bang voor onweer en liep dan altijd naar mijn moeders bed. Maar toen merkten we dat het geen onweer was, maar Duitse vliegtuigen... Dat was een heel naar gevoel. Mijn vader was in Duitsland een hoge ambtenaar geweest en hij was bang dat ze hem meteen gevangen zouden nemen.'

HANNELI GOSLAR

'Opeens hoorden we schoten. Die kwamen vanuit de heuvels rondom de stad. Mensen begonnen te roepen en renden weg. Mijn ooms pakten me vast en hebben me meegetrokken.' – HARIS MEDUNJANIN

'Als kind was ik voortdurend op de vlucht. Sommige beelden vergeet ik nooit meer. We vertrokken uit mijn geboortestad Kismayo op een trekker met aanhangwagen. Zo'n open kar. De hele familie zat daarop, met al onze spullen. Langs de hele weg zag ik links en rechts dode mensen liggen. Elke nacht droomde ik dat iemand me wilde vermoorden.' – ABDI ABDILAH

Anne op de schaatsen.

Annes neef Bernd als ijsclown.

Schaatsen in Amsterdam.

Schaatsdromen

Na mei 1940 lijkt het even alsof er niets aan de hand is. Anne en Margot gaan gewoon naar school. In de winter van 1940 ontdekt Anne hoeveel plezier zij heeft in schaatsen. Elke minuut die zij vrij heeft, is zij op de ijsbaan te vinden. Haar neef Bernd, die in Zwitserland woont, kan heel goed kunst-schaatsen. Hij treedt al op voor publiek. Anne droomt dat zij dat ooit samen zullen doen...

*‘Lieve Omi en lieve Stephan,
Ik feliciteer jullie met je verjaardag, en hoop dat wij die ook gauw weer eens met jullie samen kunnen vieren. We zullen maar hopen dat dit de naaste verjaardag is geweest. Ik heb vanmiddag Dictee gehad en heb niet minder dan 27 fouten, jullie zullen wel lachen als jullie dat leest, maar het is helemaal niet zo’n wonder want het was erg moeilijk en ik ben niet zo’n Piet in dictee. Ik verheug mij erg op morgen want dan ga ik naar de Kunstijsbaan (dat is nu weer de eerste keer in het jaar) maar het is niet meer zo ver, het is in de Apollo-hal... (...) Ik wens jullie het beste in dit nieuwe jaar. Veel kusjes aan allemaal maar bijzonders aan omi.*

jullie Anne’

ANNE FRANK, 13 DECEMBER 1940

‘In Groningen ben ik sportiever geworden. Ik tennis nu. In Amsterdam deed ik niks, daar zaten maar tien mensen uit mijn klas op een sport, hier doet iedereen wel wat.’ – TIES NOUWENS

'Lieve allemaal,
(...) Ik ben elk vrij minuutje op de kunstijsbaan. Ik had tot nu toe nog altijd mijn oude schaatsen die Margot vroeger gedragen heeft, die schaatsen moeten met een sleuteltje aangeschroefd worden, en op de kunstijsbaan hadden al mijn vriendinnetjes echte kunstschaatsen, die met spijkers aan je schoenen vastgemaakt moeten worden, en dan gaan ze er niet meer af. Ik wou zo graag ook zulke schaatsen hebben, en na lang zeuren, heb ik ze ook gekregen. Ik neem nu geregeld kunstrijles, daar leer je walsen, springen en van alles wat bij kunstrijden hoort. (...)

Hoe gaat het met jullie? Ik ben de hele tijd maar over mezelf aan het schrijven en over de Kunstijsbaan, maar jullie moeten mij dat maar niet kwalijk nemen, want ik ben er zo vol van. Ik hoop dat ik ook zo goed rijden zal leren als Bernd. (...) Bernd: misschien kunnen we later samen optreden maar dan moet ik wel erg hard studeren om zo ver te komen als jij nu bent. Veel groeten aan allemaal en nog veel kusjes
jullie Anne'

ANNE FRANK, 13 JANUARI 1941

Bernd op de schaats.

'Lieve Omi en lieve allemaal,
(...) Ik wou dat ik alweer met schaatsen rijden beginnen kon, maar daarvoor moet ik nog een poosje geduld hebben, tot de oorlog voorbij is, als papa het dan nog kan betalen krijg ik weer kunstrijlessen, en als ik dan schaatsen heel goed kan, heeft papa mij een reisje naar Zwitserland beloofd, naar jullie allen. Op school hebben we veel huiswerk, mevrouw Kuperus is erg aardig (...)' Veel groeten en ontelbare kusjes aan allemaal

jullie Anne.'

ANNE FRANK, 22 MAART 1941

'In Australië deed ik aan basketbal, maar nu heb ik zin om op voetbal te gaan. Misschien ga ik dat wel doen, zo kan ik in contact komen met Nederlandse jongeren.' – ALYCE ADAMS

Anne met haar vriendin Sanne en baby Ray in Beekbergen, juli 1941.

Anne, Raymond, en Sanne Ledermann

Anne heeft ook vakantie. In de zomer van 1941 is zij een paar weken in Beekbergen samen met haar vriendin Sanne en in september gaat zij een paar dagen met haar vader naar een hotel bij Arnhem. Het is de laatste keer dat zij echt weggaat uit Amsterdam, want de nazi's verbieden steeds meer dingen voor Joden. Joden mogen niet meer met de tram, mogen alleen nog maar op bepaalde tijden boodschappen doen, mogen niet meer op bezoek bij niet-joodse vrienden, familie en kennissen en nog veel meer... Overal hangen bordjes waarop staat 'Voor Joden verboden'. Bij parken, zwembaden, kunstijsbanen...

'Voor Joden verboden'

'Lieve Omi, en lieve allemaal, Gisteren (Zondag) was ik weg met Sanne, Hanneli, en een jongen, het was erg leuk, aan jongensgezelschap ontbreekt het mij niet. Om bruin te worden heb ik niet veel kans omdat wij niet in het zwembad mogen, dat is erg jammer, maar niets aan te doen. Op school doen we niet veel 's morgens tekenen we een beetje en 's middags zitten we in de tuin vliegen te vangen of bloemen te plukken.'

ANNE FRANK, JUNI 1941

In dit hotel bij Arnhem logeerde Anne Frank met haar vader. Op deze kaart aan haar oma schrijft zij: *Hier wonen wij! Is het niet prachtig! Midden in de bossen. Groeten van Anne*

'Lieve Omi, Ik ben nu in Beekbergen, het is hier erg fijn, alleen jammer dat het zulk slecht weer is. (...) Hier is een klein kindje, hij heet Raymond, Sanne en ik zijn de hele dag met hem aan het spelen. Hij is 1 jaar oud. (...) Hier is het een erg ouderwets huis maar toch gezellig. Sanne en ik hebben een eigen kamertje. Ik lees veel, jammer dat we niet naar buiten kunnen gaan. 's Nachts slapen wij veel rustiger dan in Amsterdam wij worden helemaal niet gestoord. Nu ga ik gauw weer met Ray spelen, want hij roept al. Krijg ik gauw bericht van jullie, en veel zoeztjes van Anne.'

ANNE FRANK, 30 JULI 1941

EEN NIEUW LEVEN...

In deze tijd zijn er ook kinderen en jongeren die (om heel verschillende redenen!) ergens anders een nieuw leven beginnen. In dit boekje kun je vijf verhalen lezen, van Haris, Annemijn, Ties, Alyce en Abdi.

Net als Anne toen, moeten zij wennen aan de andere taal en aan andere gewoonten. En ook zij houden vaak contact met hun familie en met hun vroegere vrienden en vriendinnen. Maar dan niet door brieven, maar via e-mail, webcam, mobieltje of zelfs een eigen website...

Het is nu trouwens ook veel makkelijker geworden om op de hoogte te blijven van wat er in een bepaald land of in een bepaalde stad gebeurt. Denk maar eens aan de televisie en het internet. En het is voor veel mensen ook makkelijker geworden om bij elkaar op bezoek te gaan.

Haris (19)

Is in Bosnië geboren. Hij moest vluchten voor de oorlog in zijn land. Hij is nu profvoetballer en speelt in Oranje onder de 20 jaar.

Woont nu al weer een paar jaar in Frankrijk. Ze vindt het er leuk, maar heeft toch ook wel heimwee naar Nederland.

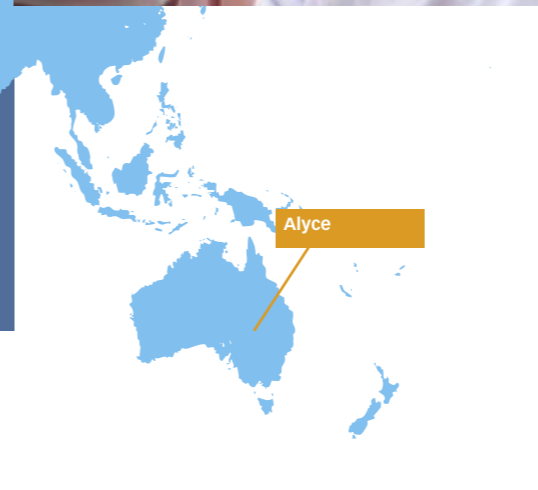
Annemijn (12)

Ties (13)

Woonde in Amsterdam en is verhuisd naar het dorp Slochteren (Groningen). Hij moet erg wennen aan de eenzaamheid en de stilte.

Komt uit Australië en heeft in Koeweit gewoond. Haar ouders willen veel van de wereld zien. Ze werken en wonen nu eens in dit land en dan weer in dat land...

Alyce (13)

Abdi (19)

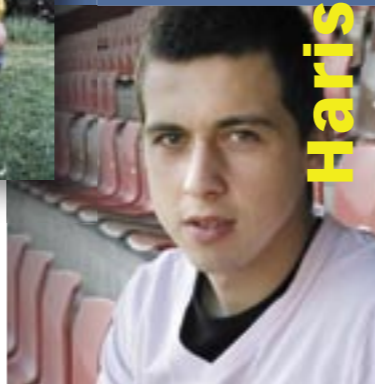
Vluchtte met zijn moeder en zijn broertje voor het oorlogsgeweld in Somalië. Hij woont al zeven jaar in het asielzoekerscentrum in Wageningen.

'OPEENS HOORDEN WE SCHOTEN...'

Voor Haris Medunjanin is die dag in april 1992 een dag als vele andere dagen. Misschien is het enige verschil dat hij niet zélf aan het voetballen is. In zijn woonplaats Sarajevo, de hoofdstad van Bosnië-Herzegovina, zit de zevenjarige Haris op een bankje en kijkt naar een partijtje straatvoetbal waaraan zijn ooms Dzevat en Dzavid meedoen. Haris: 'Opeens hoorden we schoten. Die kwamen uit de heuvels rond de stad. Mensen begonnen te roepen en renden weg. Mijn ooms pakten me vast en hebben me meegetrokken.' Haris kan zijn ooms nauwelijks bijbenen. Gelukkig ligt hun huis dichtbij. 'De rest van de dag zaten we voor de televisie,' zegt Haris. 'Je zag continu beelden van mensen die op de vlucht waren voor de kogels en granaten. Het bleek dat de Serviërs ons land wilden bezetten en regeren.'

De stad is al langer in de greep van de sluipschutters. Voor de ooms is het al snel duidelijk. Het leven van de kinderen staat op het spel. De Serviërs hebben het bovendien gemunt op moslims zoals zij, omdat ze een ander geloof hebben. Zijn ooms vinden dat Haris en zijn jongere zusje Dzenana met hun moeder zo snel mogelijk het land uit moeten. Zijn vader ziet Haris dan al niet zo vaak meer. Zijn ouders zijn al eerder uit elkaar gegaan.

Op 1 mei, vlak voordat de Serviërs de stad innemen, vertrekt de laatste bus het land uit. Met Haris, Dzenana en hun moeder. Ze gaan naar Montenegro, waar familie woont, in de hoop dat ze over niet al te lange tijd terug kunnen. De Serviërs hebben andere plannen. Ook in Montenegro wordt het onveilig voor moslims. Na twee weken vluchten ze naar

Haris uit Bosnië

Haris zit in de selectie van AZ. Tot nu toe zit hij bij het eerste op de bank en speelt hij vooral voor het tweede. 'Mijn snelheid en het koppen moeten beter. Ook moet ik beter leren om bij balverlies snel weer de goede positie in te nemen. Wat ik goed vind aan mezelf, is mijn inzicht en mijn linkerbeen.'

Naam: Haris Medunjanin **Geboren in:** Sarajevo (voormalig Joegoslavië) **Huidige woonplaats:** Alkmaar **Leeftijd:** 19 **Beroep:** profvoetballer bij AZ
Gek aan Nederland: Klompen en gele kaas. Die is in Bosnië wit. **Mist het meest:** mijn familie: mijn twee ooms, neefje en nichtje en mijn oma
Lievelingseten: spaghetti bolognese **Toekomstdroom:** op mijn zevenentwintigste voor Real Madrid spelen

Macedonië, waar ze ongeveer een half jaar blijven, en daarna keren ze weer terug naar Montenegro.

Voordat de Serviërs de grens met het buitenland sluiten, heeft zijn moeder alle spullen bij elkaar gepakt en een bus gevonden die hen over de grens brengt. 'Ik weet niet zo veel meer over onze vlucht,' zegt Haris. 'Ik volgde mijn moeder. Mijn zusje en ik speelden waar we maar konden, en hadden vaak niet door dat het buiten gevaarlijk was.'

In de loop van 1993 komen ze in Denemarken aan, waar ze gelukkig wat mensen kennen. Ook Haris' ooms zijn dan al uit Bosnië gevlucht. Oom Dzevat haalt hen over eind 1994 over naar Nederland te komen. Oma is in Sarajevo gebleven. Zij zal daar de hele oorlog meemaken.

VOETBAL HELPT

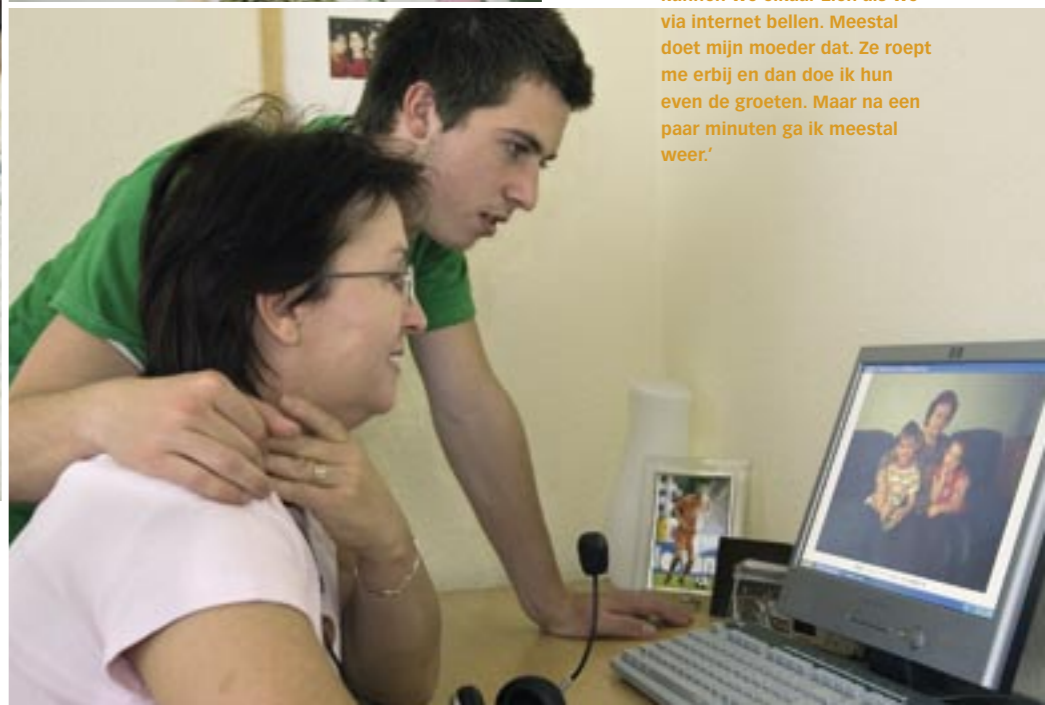
Voetbal is zijn leven. Soms belangrijker dan eten. Haris: 'Vraag maar aan mijn oma. In Sarajevo voetbalde ik veel op een veldje achter haar flat. Dan riep ze me binnen voor het eten. Dacht je dat ik kwam? Niet dus! Ik bleef voetballen. Uiteindelijk kwam ze naar beneden en stopte ze het brood maar in mijn mond.'

Haris komt in 1994 naar Nederland, maar dat land zegt hem weinig. 'Nederland is een mooi land, vol bloemen,' had zijn oom Dzevat, die hier dan al woont, door de telefoon gezegd. Bloemen? Haris kent vooral Cruijff, Van Basten en Gullit. In twee jaar tijd verhuist hij van Dronten naar Roermond, van Roermond naar Zandvoort, van Zandvoort naar het Noord-Hollandse dorpje Koedijk en van Koedijk naar de flat in Alkmaar waar hij nu sinds 1997 met zijn moeder en zus woont.

Haris moet steeds wennen aan een nieuwe omgeving, een nieuwe school, nieuwe vrienden. Voetbal helpt hem vaak. 'Partijtje kiezen door te poten doen we in Bosnië precies hetzelfde als in Nederland. Dat was wel handig.' 'In Nederland wilde iedereen wel wat van me weten. Op school vonden ze me wel interessant. Ook leraren hielpen me altijd wel goed om ergens te wennen. Als ik mensen zag voetballen, keek ik vaak de kat uit de boom. Na een tijdje vroeg ik dan of ik mocht meedoen. En als ze zagen wat ik kon, maakte ik al snel vrienden. Sommige vrienden in Alkmaar ken ik nog uit de eerste jaren.'

Haris: 'Ik heb geen heimwee naar Bosnië, maar ik mis mijn familie wel. We hebben bijna dagelijks contact, via de webcam en de computer. Zo kunnen we elkaar zien als we via internet bellen. Meestal doet mijn moeder dat. Ze roept me erbij en dan doe ik hun even de groeten. Maar na een paar minuten ga ik meestal weer.'

Zijn oma heeft de oorlog overleefd. Zijn ooms Dzavid (53) en Dzevat (48) zijn inmiddels ook terug naar Sarajevo. Oom Dzevat verliet Nederland in 2004 omdat hij zijn jonge kinderen in Bosnië wil laten opgroeien. Voor Haris ligt de toekomst voorlopig in Nederland, bij AZ.

'MEER BOSNIËR DAN NEDERLANDER'

Haris speelt in het oranje tenue van het Nederlands olympisch elftal. Vorig jaar speelde hij voor Nederland mee in het wereldkampioenschap voor landenteams onder twintig jaar, dat in Nederland werd gehouden. Maar misschien speelt hij over een jaar wel in het geel-blauw van Bosnië-Herzegovina. 'Ik heb zowel een Nederlands als Bosnisch paspoort. Ik kan nu nog kiezen voor welk land ik wil voetballen.' (Als we Haris spreken, is hij nog geen 21, red.) 'Op mijn eenentwintigste moet ik een keuze

maken. Als ik bij een officiële interlandwedstrijd voor het Nederlands elftal kies, kan ik nooit meer voor Bosnië-Herzegovina spelen. Ik voel me meer Bosniër dan Nederlander. Als Nederland voor het WK zou oefenen tegen Bosnië, ben ik voor Bosnië. Maar ik weet nu nog niet of ik straks voor Nederland of Bosnië-Herzegovina wil spelen.'

'Tot nu toe heb ik gekozen voor een Nederlandse club en het olympisch elftal omdat het hier allemaal veel beter geregeld is. Ik krijg kleding en schoenen en ik heb een zaakwaarnemer die alle ingewikkelde contracten voor mij regelt. In Nederland krijg ik goed betaald voor het voetbal, maar in Bosnië moet je vooral geld betalen als je bij een club geen vrienden hebt.' 'Wat Nederlands aan mij, is dat ik inmiddels wel gedisciplineerder ben geworden. In Neder-

land moet je op tijd zijn, werkt iedereen met agenda's. Het Bosnische aan mij is vooral dat ik veel buiten ben. Lekker rondhangen op straat, wat ik vroeger al deed in Bosnië.'

Wie wint het WK?

Lachend: 'Ik ben altijd voor een klein voetballand, de underdog. Op het vorige WK was ik fan van Japan. Bij het EK van 2004 twijfelde ik tussen Griekenland en Letland. Uiteindelijk was ik voor Letland, maar de Grieken werden Europees kampioen!'

'VERHUIZEN VIND IK LEUK'

'Ik heet Annemijn (12). Vroeger woonde ik in Nederland, in Bussum. Vier jaar geleden verhuisden we naar Roquefort-Les-Pins, een klein plaatsje in Zuid-Frankrijk. In Frankrijk kunnen ze mijn naam niet goed uitspreken. Ze zeggen "Annemain" of "Annemeen". De ij is voor de Fransen heel moeilijk. Mijn ouders hielden bij het kiezen van onze namen er vast geen rekening mee dat we ooit naar Frankrijk zouden verhuizen. Kijk maar naar de naam van mijn broer. Die heet Dies. In het Frans betekent dat "tien". Vroeger pestten ze hem op school. Ze riepen: "Un, deux, trois, quatre, cinq, six, sept, huit, neuf, dix (spreek uit: 'dies')." Zo vervelend!' Verhuizen vind ik leuk. Je mag in een nieuw huis wonen en nieuwe kleuren voor je kamer uitkiezen. Soms krijg je nieuwe spulletjes voor je kamer.

Dies houdt helemaal niet van verhuizen. Hij baalt ervan dat hij telkens zijn vrienden kwijtraakt.'

FRANKRIJK IS LEUK EN LEKKER WARM

'Frankrijk is echt een "buiten"-land. Je kunt hier de hele zomer lekker zwemmen. En in de winter snowboarden. Ons huis ligt vlak bij de bergen. In januari kun je de sneeuw op de bergtoppen zien. Eigenlijk spelen we nooit binnen.

Vroeger hadden we een vakantiehuisje in Frankrijk. Aan het eind van de vakantie vonden we het altijd jammer om terug naar Bussum te gaan. Bovendien hadden Dies en ik in Nederland last van astma. We moesten veel hoesten. In Frankrijk gaat het met de astma beter. Frankrijk is een fijn land. Het lijkt eigenlijk alsof ik hier nog steeds op vakantie ben.'

Annemijn uit Frankrijk

Naam: Annemijn Kooman **Leeftijd:** 12 **Geboren in:** Bussum **Huidige woonplaats:** Roquefort-Les-Pins (Zuid-Frankrijk) **Muziek:** Chipz **Hobby's:** jazzballet, skiën, snowboarden, basketbal **Mist het meest:** jonge kaas en lekker kunnen fietsen **Houdt van:** verhuizen **Gek aan Frankrijk:** Dat je altijd eerst moet bellen voordat je langsgaat bij vriendinnen **Heimweecker:** Spookie, mijn knuffel **Voelt zich het fijnst:** in Nederland **Toekomstdroom:** Kinderarts worden, net als mijn tante. Soms redt zij het leven van kinderen. Zij is mijn held, een superman.

OPSTAAN VOOR DE DIRECTEUR

'Tot mijn elfde jaar zat ik op de Franse School. Daar is het heel streng. Als de directeur binnenkomt, moet je opstaan. Iedereen roept dan tegelijk: "Hallo, mijnheer de directeur." Op de Franse school krijg je veel meer huiswerk dan in Nederland. Pas rond halfvijf 's middags ben je klaar. Dan heb je geen tijd meer om te spelen met vriendinnen.

Vooraf in het begin moest ik heel erg wennen op school. Ook de Franse taal vond ik moeilijk. Als de juf bijvoorbeeld vroeg: "Comment tu t'appelles?", dan begreep ik er helemaal niks van. Nu spreek ik gelukkig goed Frans, zelfs beter dan mijn moeder.

Sinds dit schooljaar zit ik op de internationale school in Nice. Elke dag reis ik 25 kilometer met de schoolbus. In de schoolbus doe ik mijn discman op. Ik luister naar de popmuziek van Chipz en kijk naar de bergen.'

NIEUWE VRIENDINNEN

'Ik vind het in Frankrijk lastiger om vriendinnen te maken. In Nederland zeg je soms gewoon hallo tegen iemand die je niet kent. Als je dat in Frankrijk doet, dan kijken ze je aan of je gek bent. Je kunt ook niet zomaar bij iemand langsgaan om gezellig wat te drinken. Altijd moet je van tevoren bellen.

Op school vormen meisjes aan het begin van het jaar groepjes. Als je bij zo'n groepje wilt horen, moet je er mooi uitzien en interessant doen. Het eerste jaar in Frankrijk zat ik wel in een groep, maar daar ben ik uit gegooid. Dat was rot. Ze vonden dat ik slecht Frans sprak. Op een dag botste ik per ongeluk tegen een van de meisjes aan. Ze scholden me uit en duwden me weg.

Gelukkig heb ik met twee klasgenootjes nog steeds contact. Die zie ik elke dinsdagavond op jazzballet.

In Nederland maakte ik vanzelf nieuwe vrienden. Daar wilde iedereen altijd wel vrienden met je zijn.'

'Mijn beste vriendin woont in Nederland. Ze heet Julie. Ik ken haar al vanaf de kleuterschool. Toen ik pas naar Frankrijk was verhuisd, e-mailde of msn'de ik met haar, maar dat doen we niet vaak meer. Toch zie ik haar elk jaar. Afgelopen zomer ben ik met haar en haar vader en moeder een week in een vakantiewoning in Domburg, Zeeland, geweest. Als ik bij Julie ben, dan ontmoet ik veel vriendinnen en vrienden van haar, die bij haar langskomen. Sommigen ken ik nog van vroeger, sommigen zijn nieuw. Dan heb ik er opeens nieuwe vrienden bij. In Nederland heb ik heel veel vriendinnen, meer dan in Frankrijk.'

IK MIS NEDERLAND

'Bij mijn beste vriendin in Bussum voel ik me het fijnst. Want haar huis staat om de hoek bij mijn oude huis. Altijd ben ik weer blij om daar te zijn. Ik denk dat mijn heimwee naar Nederland nooit helemaal over zal gaan. We zullen er in Frankrijk nooit helemaal bij horen, zegt mijn moeder. Ik ben bang dat ze gelijk heeft. Misschien dat ik later terugkom naar Nederland voor mijn studie. Als ik heimwee heb pak ik mijn knuffel. Hij heet Spookie, omdat hij op een spook lijkt. Mijn oma heeft hem voor me gemaakt toen ik werd geboren. Ik slaap er altijd mee, dat maakt me blij. Spookie doet me een beetje denken aan Nederland.'

VAN AMSTERDAM NAAR EEN GRONINGS DORPJE

In de zomervakantie tussen basisschool en middelbare school verhuisde Ties Nouwens van het drukke Amsterdam naar het stille Groningse dorp Slochteren, met zo'n tweeduizend inwoners. Een wereld van verschil. Ties: 'Als ik nu ga stappen in Amsterdam, voelt het als thuiskomen.'

NAAR SCHOOL

Amsterdam 'Toen ik in de Jordaan woonde, ging ik lopend naar school. Ik was nooit langer dan twee minuten onderweg. Daardoor kon ik lang in bed blijven. Onderweg kwam ik meestal al een hoop bekenden tegen en 's middags was het altijd lekker druk op straat. Veel toeristen, opvallende mensen, winkeltjes, snackbarretjes. De mensen van het snoepwinkeltje en de broodjeszaak begroeten me nog steeds enthousiast als ze me weer zien.'

Slochteren 'Mijn school is in de stad Groningen, twintig kilometer verderop. Te ver om te fietsen, daarom ga ik met de bus. Ik zit elke dag ongeveer een uur in de bus. Om op tijd op school te zijn moet ik de bus van 7.40 uur halen. Dus voor het eerst in mijn leven, moest ik leren om vroeg op te staan. In de bus luister ik naar hiphop en R & B op mijn MP3-speler. Het liefst naar Usher, 50 Cent en Lange Frans, Baas B. & Brutus. Soms neem ik nog wat door als ik een proefwerk heb. Op de terugweg luister ik muziek en kijk naar buiten. Het is een saai uitzicht. Weilanden, dorpen en soms snelwegen. Hoe dichterbij mijn huis komen, hoe leger de bus wordt. Slochteren ligt helemaal aan het einde van de rit.'

Ties uit Slochteren

Naam: Ties Nouwens **Leeftijd:** 13 **Geboren in:** Amsterdam **Huidige woonplaats:** Slochteren **School:** klas 2 van het Praedinius Gymnasium in Groningen **Opvallend aan Slochteren:** Het is er zó saai! Er is één straat met huizen, daarachter zie je alleen weilanden **Mist het meest:** Even snel iets leuks doen... winkels, bioscopen en cafés zijn hier ver weg **Heimweecker:** mijn computer. Daarmee houd ik contact met mijn oude vrienden en vriendinnen **Mooiste boek:** boeken van Carry Slee over echte problemen zoals drugs en kindermishandeling **Favoriete merk:** Puma

HUIS

Amsterdam 'We woonden in het hartje van de Jordaan, een drukke en gezellige wijk, met kleine huisjes, smalle straatjes en veel drukte. We woonden in een hofje, aan een soort binnentuin. Ik zat vaak beneden in de kamer. Dat was een grote ruimte, met open keuken en zo. Daar vond ik het het gezelligste, ook omdat mijn eigen kamer klein en donker was. Omdat de huizen gehorig zijn en je onder-, boven- en naaste burens hebt, werd er snel geklaagd als we harde muziek draaiden. Daarvan hebben we in Slochteren gelukkig geen last.'

Slochteren 'We hebben hier heel veel ruimte. Mijn ouders zijn een oude melkfabriek aan het verbouwen tot atelier en woonhuis. Voorlopig wonen we in het huis dat daarvoor staat. Ik help ook wel een beetje met opknappen. Ik heb het behang afgekrabd, spijkers uit

de vloer gehaald en zelf m'n kamer geschilderd. Daar zit ik vaak. Meestal doe ik alles tegelijkertijd: huiswerk maken, tv-kijken, internetten en MSN'en. Door het klussen doe ik nu meer samen met mijn ouders en zus. We zijn hier in Slochteren vaker als gezin bij elkaar. Dat is wel gezellig. In Amsterdam ging iedereen meer zijn eigen gang.'

NA SCHOOL

Amsterdam 'Vaak bleven we tot 's avonds rondhangen op het schoolplein. Daar kwamen veel kinderen uit groep 8 bij elkaar. We deden niet zo veel bijzonders. Maar als je in Amsterdam een beetje rondhangt, zie je altijd wel gekke dingen. Vooral in de Jordaan met haar winkeltjes en kroegjes is veel te beleven.'

Meestal stonden we wat te kletsen. Dat is een verschil. Groningse kinderen praten over spullen, brommers en zo, Amsterdammers praten meer over mensen. Ja, ook lekker roddelen. Haha!'

Slochteren 'Meestal spreek ik met vrienden af in de stad Groningen. Omdat iedereen ver uit elkaar woont, moet je altijd gehaald en gebracht worden naar vrienden. Je bent dus niet vrij om te vertrekken wanneer je wilt. Ik spreek liever in de stad af, dan kan ik de bus pakken als ik weg wil.'

Soms ga ik met mijn vrienden Gerry, Joep en Mickey crossen op de brommer. Ik heb er zelf geen, dus zit ik vaak achterop. Soms rij ik zelf. Het is een kick als je hard gaat. Op weilanden en akkers kun je lekker je gang gaan. Dat kan in de stad natuurlijk nergens.'

HOBBY'S

Amsterdam 'In Amsterdam ging ik vaak met mijn vrienden Teun, Bas, Hanna en Belle op woensdagmiddag naar de bioscoop. Dan kochten we van tevoren bij het snoepwinkeltje een lading lekkere dingen, want in de bioscoop is het veel duurder. Ik weet echt niet meer welke films we allemaal gezien hebben, maar "Training Day" is wel een van mijn lievelingsfilms.'

Slochteren 'Voordat we verhuisden had ik een soort eisenlijst opgesteld met dingen die ik wilde hebben. Anders zou ik niet meegaan. Ik heb daarover onderhandeld met mijn ouders. Gekregen heb ik bijvoorbeeld: een tafeltennistafel, een tafelvoetbalspel, huisdieren, treinkaartjes om geregeld terug naar Amsterdam te kunnen én een trampoline. Zeker in het begin heb ik heel veel gesprongen. Het is een lekker gevoel als je zo hoog gaat. Heel vrij!'

'IK VOEL ME INTERNATIONALAAL'

Alyce Adams (13) komt uit Australië, emigreerde op haar negende naar Koeweit en woont sinds vier maanden in Nederland. Ze is inmiddels een expert in het maken van nieuwe vrienden! 'Mijn ouders zijn leraar en kregen toen ik negen was een baan in Koeweit. Ik vond het niet zo erg om Australië te verlaten, want ik wist dat we elk jaar terug zouden komen voor een lange vakantie.

Vier maanden geleden hebben we Koeweit verruild voor Nederland en nu ben ik wel verdrietig. Ik heb veel goede vrienden achtergelaten en ik weet dat ik ze voorlopig niet terug zal zien.'

GEK LIEDJE

'Mijn vrienden waren ook erg verdrietig vlak voor ons vertrek. Ze zongen steeds een gek liedje voor mijn tweelingzus en mij: "We hate

France, because they stole our friends". Ze wisten wel dat we naar Amsterdam zouden gaan, maar dat klonk niet zo grappig. Als afscheidscadeau hadden ze een mooi boek voor ons gemaakt met foto's van ons. Als ik verdrietig ben, kijk in dat boek en dan voel ik me wel wat beter.'

NEDERLAND, WAAR LIGT DAT?

'Ik zit nu op de International School of Amsterdam, waar mijn ouders ook allebei werken. Ze hebben een contract voor twee jaar en dan vertrekken we naar Azië. Mijn ouders willen namelijk dolgraag in Manila of Singapore werken. Het gaat ze vooral om de ervaringen die we opdoen. Ik snap dat wel en vind het ook leuk om allemaal verschillende landen te zien. Toch is het verhuizen best rottig. Nu had ik me expres niet voorbereid. Ik wist niet eens

Alyce uit Australië

... in Amstelveen

Naam: Alyce Adams **Leeftijd:** 13 **Geboren in:** Melbourne, Australië **Huidige woonplaats:** Amstelveen **Woonde ook in:** Koeweit **Broers/zussen:** tweelingzus Hayley en broertje Corey (10 jaar) **Huisdieren:** Hond Rose en kat Baboeska wonen nog in Australië bij opa en oma. **Toekomstdroom:** schrijfster worden of gitarist **Gek aan Nederland:** Niemand draagt hier een fietshelm! **Mist het meest:** Mijn vrienden en dat je een buurt goed kent. Nu weet ik niet eens waar mijn nieuwe vrienden wonen. **Eigen website:** www.freewebs.com/aussiesinq8

waar Nederland lag! Ik wilde het niet weten en ontkende het. Eigenlijk hoopte ik tot het laatste moment dat onze verhuizing niet door zou gaan.'

MEISJES GEEN VRIJHEID

'Nu ik in Nederland ben, zie ik leuke dingen. Hier kun je overal op straat fietsen. In Koeweit kon dat niet, want zodra mannen een meisje zien, roepen ze naar je. Het is er niet gevaarlijk, maar als vrouw heb je er niet zo veel vrijheid. Wat ik heerlijk vind, is dat overal gras groeit. In Koeweit heb je vooral zand en beton.'

ELEKTRISCHE GITAAR

'Het is dit keer iets moeilijker om me thuis te voelen. In Koeweit was iedereen extreem aardig. Tijdens mijn eerste schooldag zei iedereen meteen dat ik hun beste vriendin was. Het contact leggen ging erg makkelijk.

Ik doe nu niet veel bijzonders om vrienden te maken, maar ik zorg wel dat ik niet te laat op school kom, en ik stel me een beetje afwachtend op. Ik probeer te ontdekken waar mijn klasgenoten van houden en daar praat ik dan later over met ze. Ik speel elektrische gitaar en zit met wat klasgenoten in een muziekclub van school. Na schooltijd blijf ik ook altijd met klasgenoten op school. Soms maak ik wat huiswerk, maar meestal hangen we gezellig rond in de gangen. Ik heb dus al wat nieuwe vrienden, maar ik moet ze nog wel beter leren kennen.'

... in Koeweit

... in Egypte

... in Jordanië

... in Kenia

... in India

... in Vietnam

... in Libanon

... in Frankrijk

... in Cambodja

... in Koeweit

ELKE DAG MSN'EN

'Het is belangrijk om nieuwe mensen te ontmoeten als je nieuw bent, maar ik wil mijn oude vriendschappen ook goed onderhouden. Ik mail mijn vrienden in Koeweit heel vaak. Ik ben dagelijks zeker een uur online om te msn'en. Ik doe mijn huiswerk ook op de computer. Eerst had ik msn dan ook aanstaan, maar dat werkte niet. Ik werd steeds afgeleid: "ping, ping", weer iemand die wilde kletsen! Het contact met mijn vrienden in Koeweit is helemaal niet veranderd. Ik praat over dezelfde onderwerpen met ze als een paar maanden geleden. We zijn verdergegaan waar we waren gebleven, en praten over een vervelende leraar of over leuke jongens. Er is maar één uur tijdsverschil, dus zijn we vaak tegelijkertijd online.'

OPA EN OMA IN AUSTRALIË

'Nieuw zijn is heel spannend. Je ontmoet allemaal verschillende mensen en je leert allerlei dingen over een nieuw land. Mijn jeugd is wel anders dan andere kinderen. Het verhuizen is niet altijd leuk, maar het is wel bijzonder om zo veel verschillende culturen te zien. Voor we teruggaan naar Australië vaak op vakantie naar een ver land, Egypte, Vietnam of Singapore en als we dan uiteindelijk bij mijn opa en oma in Australië zijn, heb ik tijd om over mijn avonturen te schrijven. Elk jaar neem ik mijn dagboek mee en schrijf ik alles wat ik meemaak op.'

'Als ik later groot ben, wil ik ook niet steeds in één land blijven wonen. Je moet je vrienden soms wel achterlaten, maar ik wil nog wel meer zien van de wereld.'

Misschien word ik ook wel leraar. Of ik ga ik mensen in arme landen helpen. Ik wil later ook graag studeren. Misschien word ik uitwisselingsstudent in het buitenland! Hmm, maar misschien ben ik dat al. Mijn vrienden in Australië zeggen dat ik mijn Australische accent kwijt ben, dat ik nu echt internationaal praat, en zo voel ik me ook. Ik voel me een meisje van de wereld en dat is eigenlijk best gaaf.'

... in Vietnam

... in India

Souvenirs...

'EINDELIJK MET SUZANNE NAAR PARIJS'

Abdi (19) vluchtte in 1998 samen met zijn broer Faysel van Somalië naar Nederland. Nu speelt hij met vijf andere jonge asielzoekers in het toneelstuk "Barbies & Bommen".

'De keuze voor Nederland lag voor de hand,' zegt Abdi Abdilahi. 'Gewoon omdat mijn tante al in Wageningen woonde. En natuurlijk hoorde je dat Nederland een sociaal land is. Dat het er veilig is. Je wist: in Nederland kan ik een gewoon leven leiden. Viel dat even tegen. Ik had nooit gedacht dat we zeven jaar zouden moeten wachten op een verblijfsvergunning. Ik hoorde het goede nieuws tijdens de repetitie van ons toneelstuk "Barbies & Bommen". Mijn telefoon stond uit en dus belde mijn moeder naar George, mijn vriend. "Wow!" riep George door de telefoon. En later tegen mij: "Ik heb goed nieuws, je hebt een verblijfsvergunning!"

De hele groep toneelspelers omhelsde me. Dat was een geweldig moment. Fantastisch, want daardoor kan ik verder studeren. Zonder verblijfsvergunning mag dat na je achttiende niet meer. Ik kan nu ook mijn rijbewijs halen en mag voor het eerst het land weer uit. Het lijkt me zo leuk om met mijn vriendin Suzanne een keer naar Parijs te gaan.'

CLAN

'Ik ben naar Nederland gevlucht met mijn broertje Faysel (17). Mijn moeder kwam anderhalf jaar later. Mijn vader en broertje Liiban (14) wonen nog in Somalië. Net als mijn oma, mijn tantes, ooms en neefjes. Maar zal ik met het begin beginnen?

In de jaren tachtig hadden we in Somalië een president. Hij was lid van een van de vele clans in ons land. Een clan is je familie, maar dan

Abdi uit Somalië

Naam: Abdi Abdilahi **Leeftijd:** 19 **Geboren in:** Kismayo, Somalië **Huidige woonplaats:** Wageningen **Opleiding:** ROC A12 Neder-Veluwe College, richting bedrijfsadministratie **Wat viel je het eerst op in Nederland:** Het is hier totaal anders dan in Afrika. Ik dacht dat het leven hier gemakkelijk zou zijn. Maar dat bleek niet het geval **Mist het meest:** Mijn familie en de zon. In Somalië is het altijd gewoon lekker: tussen de 35 en 45 graden. **Heimweecker:** Ik heb nooit heimwee **Favoriet eten:** lasagne en spruitjes **Muziek:** John Legend of Kanye West, vooral soul, hiphop en R&B

heel uitgebreid. Al je achterneven en nichten, broers en zussen van je opa en oma horen daarbij. De andere clanleiders zagen de president niet zitten. Ze wilden zelf de macht hebben over Somalië. In 1991 vluchtte onze president naar het buitenland. Dat was het begin van een vreselijke burgeroorlog. Het dieptepunt was rond 1993. In die tijd kon iemand je op straat vragen: "Wat is jouw clan?" Hoorde je bij de vijand, dan schoot hij je dood. Of hij kon je ontvoeren en dan aan jouw clan losgeld vragen.'

KOGELGATEN

'Als kind was ik voortdurend op de vlucht. Sommige beelden vergeet ik nooit meer. We vertrokken uit mijn geboortestad Kismayo op een trekker met aanhangwagen. Zo'n open kar. De hele familie zat daarop, met al onze spul-

len. Langs de hele weg zag ik links en rechts dode mensen liggen. Elke nacht droomde ik dat iemand me wilde vermoorden.

Tijdens onze omzwervingen belandden we in het dorpje Lafool. Door de oorlog waren alle huizen in Lafool verwoest. Alleen de school stond nog. De ramen in scherven, de muren vol kogelgaten. De leraren woonden gewoon in de school, omdat hun huizen kapot waren. Langzamerhand trokken er ook steeds meer vluchtelingen in de school. Net als mijn familie en ik. In Lafool leerde ik voor het eerst rekenen en Somalisch.'

'Nu woon ik al zeven jaar met mijn moeder en Faysel in één kleine kamer in het asielzoekerscentrum Wageningen. In Afrika dacht ik dat het leven in Europa gemakkelijk is. Nou,

dat bleek een tikje anders. Ik moest naar een school voor moeilijk lerende kinderen. Gewoon omdat ik niet goed Nederlands sprak. Ik heb een diploma assistentkok, terwijl ik hotelmanagier wil worden. Als ik bedenken hoe lang ik nog moet studeren, dan word ik een beetje moedeloos. In Afrika verlangde ik ernaar om uiteindelijk naar school te kunnen. Nu ben ik het leren soms spuugzat.

Van discriminatie heb ik niet zo veel last. Vooral mensen die niet voor zichzelf opkomen, hebben last van discriminatie. Ik heb meestal wel een weerwoord.'

DOELPALEN

'Heimwee heb ik nooit gehad. Wel mis ik de middagpauze met mijn familie. Om twaalf uur is het in Somalië superwarm, tot 45 graden. Mijn strenge tante stond erop dat alle kinde-

ren een halfuur rustten. Met z'n allen sliepen we in één kamer. Daarna aten we met de hele familie. Mijn oma zat op een kleed, onder een boom, lekker in de schaduw. Een windje bracht verkoeling. Onder die boom zat ik vaak met haar te praten. Wat ik ook mis is het spijbelen van Koranles. Met mijn vrienden dwaalde ik door de buurt. Op vrijdag voetbalden we op het strand. Van onze slippers maakten we de doelpalen. Dat was echt tof.'

BARBIES & BOMMEN

'Nieuwe vrienden maak ik zo makkelijk. Elke keer als ik iets nieuws ga doen, zoals nu toneel, leer ik nieuwe mensen kennen. Daar zitten automatisch nieuwe vrienden tussen. Mijn vriend George is altijd al met toneel bezig. Hij hoorde dat DOX, een theatergroep door en voor jongeren, een voorstelling wilde maken

over het leven van jonge asielzoekers en vroeg of ik wilde meedoen. Inmiddels hebben we de voorstelling "Barbies & Bommen" al veertig keer gespeeld, overal in Nederland. Hoe voller de zaal zit, hoe meer energie ik krijg. Je gaat er beter van acteren. Dat geeft echt een kick. Elke avond zagen we mensen huilen en mensen lachen.'

TOEKOMSTDROOM

'Nee, acteur zou ik niet willen worden. Of het moest in een Amerikaanse actiefilm zijn. Ik wil een luxe hotel opzetten aan het strand bij Kismayo. Dat is mijn persoonlijke droom. Voor mijn land wens ik om politicus te worden. De democratische principes die ik hier in Nederland leer, overbrengen naar Somalië. Dat zou prachtig zijn. Diep in mijn hart schaam ik me kapot dat het in mijn land zo'n puinhoop is.'

Dit is het dagboek dat Anne voor haar dertiende verjaardag kreeg.

'In de zesde klas kwam ik bij mevrouw Kuperus de directrice terecht. Wij namen hartroerend afscheid van elkaar aan het einde van het schooljaar, want ik werd op het Joods Lyceum aangenomen, waar Margot ook naartoe ging.'

ANNE FRANK
IN HAAR DAGBOEK, 20 JUNI 1942

Anne Frank,
mei 1942.

De nazi's maken het leven voor de Joden in Nederland steeds moeilijker. Na de zomervakantie van 1941 moeten Joodse leerlingen naar aparte scholen. Anne moet afscheid nemen van haar niet-Joodse vriendinnetjes en van mevrouw Kuperus, haar lerares en de directrice van de school. Vanaf mei 1942 moeten alle Joden die ouder zijn dan zes jaar, een ster op hun kleren dragen.

Een ster

'Toen de oorlog begon, waren wij erg bezorgd om onze school, maar het leek toch of dat wij de dans zouden ontspringen. Er zijn wel een keer twee Duitse officieren langsgekomen, die de school in beslag wilden nemen, maar toen ze zagen dat wij geen centrale verwarming hadden, gingen ze weer weg.'

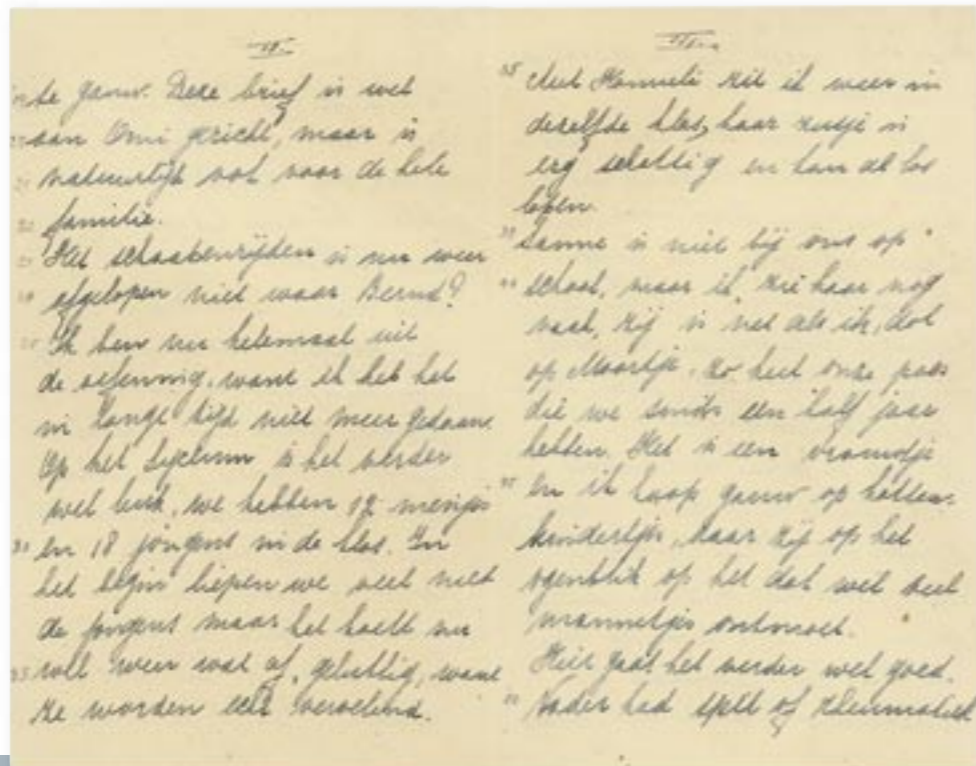
'Alles ging verder zoals gewoonlijk en vooral het laatste jaar (1941) was bijzonder geslaagd: wij waren begonnen met toneel. De kinderen bedachten in de ene les toneelstukjes en voerden ze in de daaropvolgende les op. Anne was in haar element. Bij het dichtten had zij veel ideeën, maar omdat zij niet verlegen was en andere mensen graag imiteerde, kreeg zij de grote rollen.'

Ze was tamelijk klein in vergelijking met haar vriendinnetjes, maar als zij de koningin speelde of de dochter van de koning, dan was zij toch ineens een stukje groter. Het was vreemd om dat te zien.'

'En midden in dit jaar kwam ineens die verordening. De kinderen moesten uit elkaar gehaald worden. Zevenentachtig joodse leerlingen moesten gaan. Pas toen merkten wij hoeveel joodse kinderen wij op school hadden. Zevenentachtig. In Annes klas waren het er twintig...'

HENDRIKA KUPERUS,
DIRECTRICE MONTESSORISCHOOL

Een gedeelte van de brief van Anne aan haar oma in Zwitserland.

‘Op het Lyceum is het verder wel leuk, we hebben 12 meisjes en 18 jongens in de klas. In het begin liepen we veel met de jongens maar het koelt nu wel weer wat af, gelukkig, want ze worden echt vervelend. Met Hanneli zit ik weer in dezelfde klas, haar zusje is erg schattig en kan al los lopen. Sanne is niet bij ons op school, maar ik zie haar nog vaak, zij is net als ik, dol op Moortje, zo heet onze poes die we sinds een half jaar hebben. Het is een vrouwtje en ik hoop gauw op katten-kindertjes, daar zij op het ogenblik op het dak wel veel mannetjes ontmoet.’

ANNE FRANK
IN EEN BRIEF AAN HAAR OMA, APRIL 1942

Hanneli Goslar met haar kleine zusje, 1941.

Jacqueline van Maarsen, 1943.

Geruchten

Otto en Edith maken zich grote zorgen, want er zijn geruchten dat alle Joden naar Duitsland moeten om daar voor de nazi's te werken. Zij laten niets aan Margot en Anne merken en proberen zo normaal mogelijk verder te leven. Anne gaat naar de brugklas van het Joods Lyceum, Margot naar de vierde klas.

Op 12 juni 1942 wordt Anne dertien jaar oud. Voor haar verjaardag krijgt zij een dagboek, dat zij zelf een paar dagen van tevoren heeft uitgezocht in een boekwinkel in de buurt. Een paar weken later is de rapportuitreiking. Het rapport van Margot is schitterend, Anne heeft één onvoldoende (voor wiskunde).

‘We waren gescheiden van onze niet-Joodse vriendinnetjes. Misschien miste ik wel een paar van mijn vriendinnetjes, maar ik kreeg op het Joods Lyceum weer nieuwe vriendinnetjes. Als het een christelijke school zou zijn geweest, dan had ik ook nieuwe vriendinnen gevonden.’

HANNELI GOSLAR

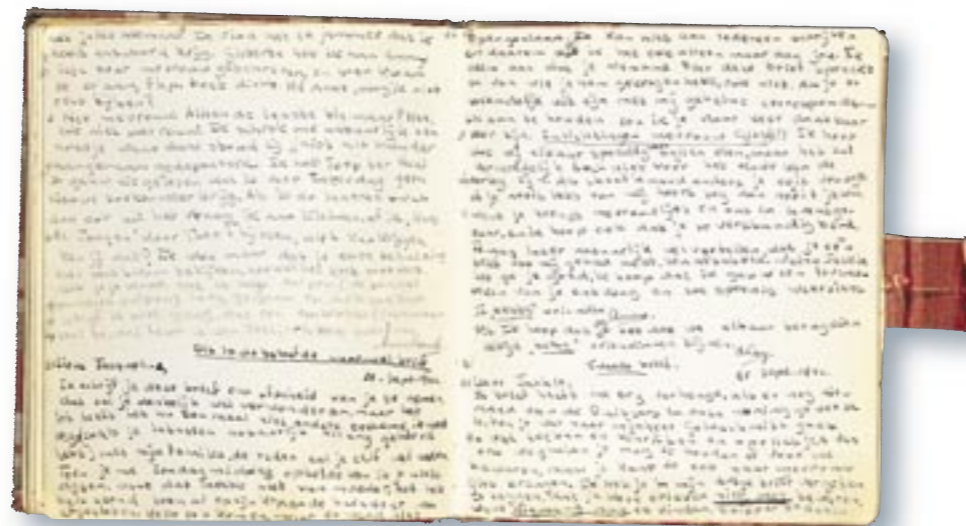
‘Anne en ik bespraken alles, lezen dezelfde boeken en maakten samen huiswerk. Als wij met andere kinderen monopoly speelden of gingen pingpongen, dan waren dat altijd klasgenoten of Joodse kinderen uit de buurt. Het Joods Lyceum nam een belangrijke plaats in ons leven in. Leerlingen en leraren waren verbonden door eenzelfde lot. Wij vormden een hechte groep.’

JACQUELINE VAN MAARSEN

Vlak voordat ze gaan onderduiken stuurt De familie Frank nog snel een kaart naar de familie in Zwitserland. Ze feliciteren tante Leni met haar verjaardag... maar tante Leni is nog lang niet jarig. Zo weet de familie in Zwitserland dat ze bij elkaar zijn, maar dat er wel wat gebeurd is.

Anne haalt de namen van haar fantasievriendinnen uit de boeken van Cissy van Marxveldt, die zij in het achterhuis leest.

In haar dagboek schrijft Anne een afscheidsbrief aan haar vriendin Jacqueline van Maarsen. Ze mag hem niet versturen, want dat is te gevaarlijk.

Onderduiken

Op 5 juli 1942 krijgt Margot een brief. Zij moet zich melden om in Duitsland voor de nazi's te gaan werken. Haar ouders laten haar niet gaan. Meteen de volgende dag duiken zij onder. Anne mag haar poes Moortje niet meenemen.

De schuilplaats is in het kantoor van Otto Frank aan de Amsterdamse Prinsengracht. Een gedeelte van het kantoor, het achterhuis, staat leeg en is ingericht met meubels. Niet alleen voor de familie Frank, er komen nog vier andere Joodse onderduikers bij: Hermann en Auguste van Pels en hun zoon Peter en Fritz Pfeffer.

Overdag moeten zij stil zijn, omdat de medewerkers van het bedrijf, die niet weten dat er mensen ondergedoken zitten, niets mogen merken. De onderduikers zitten dan meestal stil te lezen. Anne, Margot en Peter krijgen huiswerk op, want hun ouders willen dat zij niet te veel achteropraken. Zij hebben schoolboekjes meegenomen naar de schuilplaats.

Anne schrijft veel in haar dagboek. Zij schrijft een afscheidsbrief aan haar vriendin Jacqueline. Daarna besluit ze net te doen alsof ze een hele club vriendinnen heeft aan wie zij brieven schrijft. Uiteindelijk kiest zij er eentje uit: Kitty. Aan haar schrijft zij over wat zij denkt, voelt en meemaakt in het achterhuis.

Peter

Anne

In het achterhuis wordt Anne Frank verliefd op Peter van Pels en hij op haar. Ze zoenen en knuffelen op de zolder van het achterhuis. Anne vertelt het eerlijk aan haar vader. Die vindt het niet zo'n goed idee. Hij verbiedt Anne om met Peter naar de zolder te gaan. Maar Anne vindt dat vader haar moet vertrouwen, en gaat toch naar boven. Ze schrijft haar vader een kwade brief waarin ze uitlegt waarom ze toch naar Peter gaat. Otto is boos en verdrietig en zegt tegen Anne dat hij de brief in de kachel zal gooien. Anne heeft dan veel spijt van haar brief.

Anne en Peter

'Je kunt en mag me niet als 14 beschouwen, ik ben door alle narigheid ouder geworden. Ik zal geen spijt over m'n daden hebben, ik zal handelen zoals ik denk dat ik dat kan doen, en ik weet heel goed wat ik doen kan. Je kunt me niet zachtzinnig van boven weghouden, òf je verbiedt me alles, òf je vertrouwt me door dik en door dun. En ik vraag dat laatste van je, hoewel je het misschien niet graag zult doen, laat me alleen, als je niet voor altijd m'n vertrouwen wilt verliezen!

Je Anne'

EEN FRAGMENT UIT DE BRIEF VAN ANNE
AAN HAAR VADER, MEI 1944

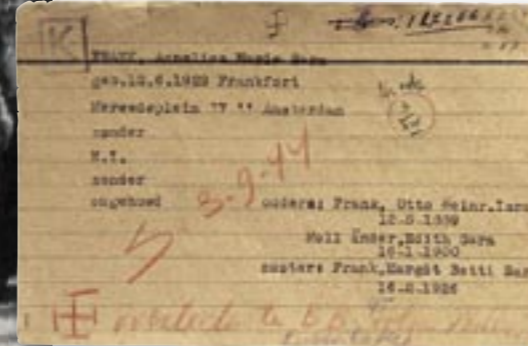
'Het is een brief die Anne heeft geschreven toen haar vader (en ook haar moeder) haar vertelden dat zij het niet goedvonden, dat Anne zoveel tijd bij Peter doorbracht.

Anne was verontwaardigd. Zij schreef aan haar vader dat zij zelf wel wist hoever zij kon gaan, en dat hij haar moest vertrouwen. Later praatte Otto en Anne over die brieven dan lees je dat Anne zich schaamde voor die brief... Maar als je die brief op zichzelf leest, dan is het een uiting van een jonge, onafhankelijke persoon, die haar lot in eigen handen wil nemen en die op voet van gelijkwaardigheid met haar vader wil omgaan.'

LAUREEN NUSSBAUM

'Ik wil niet meer spreken over wat ik voelde toen mijn familie bij aankomst op het perron van Auschwitz uit elkaar gehaald werd.' – Otto Frank

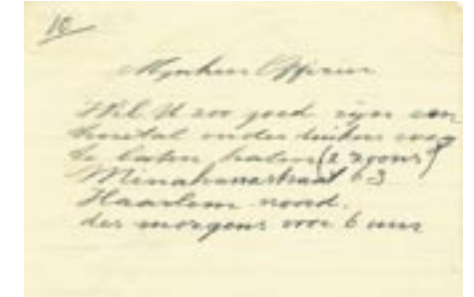

Dit is Annes kaart uit de administratie van kamp Westerbork in Drenthe.

Verraden!

Op 4 augustus 1944 stopt er ineens een auto voor het bedrijfspand van Otto Frank. Onder leiding van een nazi gaan drie Nederlandse politieagenten het pand binnen. Ze gaan naar de schuilplaats. De onderduikers zijn verraden! Wie dat toen heeft gedaan, is nu nog steeds niet duidelijk.

De onderduikers worden gearresteerd en worden in een vrachtwagen naar de gevangenis gebracht. Daarna brengen de nazi's ze eerst naar Westerbork, een groot kamp in Drenthe, en van daaruit samen met meer dan duizend andere joden uit Nederland naar Auschwitz. Op het perron van Auschwitz worden de mannen van de vrouwen gescheiden. Anne en Margot zien hun vader daar voor de laatste keer.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden veel mensen verraden. Soms gebruikten verraders de telefoon, soms stuurden ze anonieme briefjes. Op dit briefje staat:

'Mijnheer Offizier, Wil U zo goed zijn een tweetal onderduikers weg te laten halen (2 zoons) Minahassastraat 63 Haarlem-noord des morgens voor 6 uur.'

De eerste uitgave van 'Het Achterhuis' uit 1947 en de recensie met de titel 'Kinderstem' in het Parool. Op 23 juni 1947 schreef Otto Frank 'Boek' in zijn agenda. Nu hebben miljoenen mensen over de hele wereld Annes dagboek gelezen.

'Ik sta echt op het punt van huilen, ik huil heel gauw. Maar u moet weten dat ik gezond ben. Ik probeer niet te veel te piekeren en ik slaap heel goed. Natuurlijk laten de gedachten aan Edith en de kinderen me nooit los, maar ik probeer de dingen meer van de positieve dan van de negatieve kant te zien.'

OTTO FRANK IN EEN BRIEF AAN ZIJN MOEDER,
1 SEPTEMBER 1945

Otto Frank op de zolder van het achterhuis, 1960.
© Arnold Newman

Na 1945

Otto Frank is de enige van de acht onderduikers die de jodenvervolgning overleeft. Als hij terugkomt, krijgt hij van Miep Gies, een van de helpers van de onderduikers, Annes dagboek, haar schriftjes en aantekeningen. Otto leest daarin dat Anne na de oorlog graag een echt boek wilde uitgeven. Daarom maakt Otto van al haar aantekeningen een echt boek: 'Het Achterhuis'. Eerst verschijnt het in het Nederlands, daarna in meer dan zestig andere talen. Otto Frank krijgt duizenden brieven van lezers van het dagboek uit de hele wereld.

'Ik was sterk verrast door de diepe gedachten van Anne, hoe serieus ze was, en met name haar zelfkritiek. Het was een andere Anne dan die ik als mijn dochter kende. En ik kon heel goed met Anne opschieten. Dus trek ik de conclusie dat de meeste ouders hun kinderen niet echt kennen.'

'Ik heb vele duizenden brieven ontvangen. Vooral jongeren willen steeds maar weer weten hoe het ooit tot deze verschrikkelijke gebeurtenis heeft kunnen komen. Ik antwoord hun zo goed als ik kan. En aan het eind schrijf ik vaak: "Ik hoop dat Annes boek in je latere leven zal nawerken, zodat je, voor zover dat in je omgeving mogelijk is, zult werken voor toenadering en vrede."'

OTTO FRANK, 1979

Colofon

Uitgave: Anne Frank Stichting

Productie: Anne Frank Stichting

Samenstelling en redactie: Menno Metselaar, Maaïke Miedema
en Ruud van der Rol

Bijdragen van: Marc Doodeman, Mark van Kollenburg,
Marius de Vries, Jeannette Jonker

Met dank aan: Katharina Maly, Jos Wiersema (www.zuidelijke.wandelweg.nl), Mila Ernst en Elvire Jansen (Amsterdams Historisch Museum), Fronnie Biesma en Fleur Bakker (Stichting de Vrolijkheid)

Foto's: Charlotte Bogaert, AFF Basel/AFS Amsterdam, AFS/Allard Bovenberg, Nederlands Rode Kruis/Archief Oorlogsnazorg/Joodse Raad Karthoek, Collectie Sanders-van Maarsen, Collectie Maly, Joost van den Broek/Hollandse Hoogte, Jan de Koning/KNVB, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Yad Vashem, Arnold Newman

Correctie: Jan de Wijer

Vormgeving: Karel Oosting

Druk: Hollandia/De Vollharding, Amsterdam

© Anne Frank Stichting, Amsterdam, 2006

© Teksten familie Frank: ANNE FRANK-Fonds, Bazel, Zwitserland